

Aldis Gedutis

Mokslas ir socialinės inžinerijos idėja (I): Karlas Raimundas Popperis

Santrauka

Šiame straipsnyje nagrinėjama ir kritiškai analizuojama K. R. Popperio socialinės mokslo įtakos bei socialinės inžinerijos idėjos. Straipsnio tikslas – rekonstruoti Popperio argumentus, pasisakančius prieš utopinę socialinę inžineriją, bei argumentus, pasisakančius už racionalų, moksliniais standartais pagrįstą, atviros visuomenės tvarkymą pasitelkiant nuosaikią socialinę inžineriją. Popperio teigimu, atvira visuomenė ir mokslas turi daug bendrų bruožų: abu yra paremti kritiniu mąstymu, abu pasiryžę pripažinti savo klaidas, abu vystosi kritinių diskusijų dėka. Jei protas yra vienintelė iki šiol atrasta prievartos alternatyva, tuomet atvira visuomenė yra labai priklausoma nuo mokslo. Mokslas teikia metodus ir idėjas nuosaikiai socialinei inžinerijai, kuri, Popperio manymu, sėkmingai sprendžia didžiąją dalį socialinių ir politinių problemų. Taigi be mokslo visuomenė negali būti atvira. Straipsnyje taip pat siekiama kritiškai įvertinti praktinio nuosaikios socialinės inžinerijos įgyvendinimo galimybes bei kliūtis.

1. Įvadas

Pirmoje XX a. pusėje išpopuliarėja socialinės inžinerijos idėja. Moksliniai ir technologiniai pasiekimai suteikia naują impulsą ir argumentus nuostatai, reikalaujančiai pertvarkyti ir valdyti visuomenę pagal racionalius kriterijus bei standartus. Loginiame empirizme (Vienos ratelyje) socialinės inžinerijos idėja siejama su Otto Neurathu (1959, 1973), žinojimo sociologijoje šią idėją plėtojo Karlas Mannheimas (1936, taip pat žr. Gedutis 2001), tarp kritinio racionalizmo atstovų ją domėjosi Karlas Raimundas Popperis (1992, 1998). Lyginant su Neurathu ar Mannheimu, Popperio nuosaikios socialinės inžinerijos teorija yra nuosekliausiai išplėtotą, todėl šio straipsnio tikslas – peržiūrėti ir kritiškai išanalizuoti Popperio socialinės inžinerijos idėją, išryškinti jo argumentus bei aptarti praktines galimybes įgyvendinti nuosaikios socialinės inžinerijos projektą. Šis straipsnis sumanytas kaip pirmoji išsamesnio socialinės inžinerijos idėjos tyrimo dalis, kurią turėtų pratęsti socialinės inžinerijos plėtojimas remiantis perspektyvomis, alternatyviomis Popperio formuluojamai koncepcijai.

Iš visų Popperio tekstų *Istoricizmo skurdas*

(1944 - 1945) bei *Atviroji visuomenė ir jos priešai* (1945) yra reikšmingiausias Popperio indėlis į socialinę filosofiją, todėl pagrindinis dėmesys bus skiriamas būtent jiems. Šiuo atveju mus labiausiai domina ne tiek istoricistinių doktrinų ar istorijos dėsnių paieškų kritika, bet veikiau Popperio racionalistinė nuostata, taip pat išryškintos sąsajos tarp laisvos ir demokratiškos visuomenės bei mokslo, galiausiai socialinės inžinerijos bei jos taikymo galimybių idėja.

2. Kritinis racionalizmas ir mokslas

Popperis yra racionalistas, ir, beje, to paties reikalauja iš bet kurio kito atviros visuomenės piliečio. Pagrindinis tokį teiginį grindžiantis argumentas yra tas, kad "kritinis protas yra vienintelė iki šiol atrasta alternatyva prievartai" (Popper 1976b 292). Tokį teiginį galbūt pavyktų paaiškinti tuo, jog Popperis apibūdina racionalizmą kaip tolerantišką nuostatą kitų atžvilgiu. O prievarta, savaime suprantama, tuo tikrai nepasižymi. Tuo norima pasakyti, viena vertus, kad protas reikalauja išklausti kitų argumentus, kita vertus, tai, kad tiesos arba geriau-

sio sprendimo paieškos yra grupinis /kolektyvinis, o ne individualus /asmeninis veiksmas:

“Racionalizmas yra nusiteikimas įsiklausyti į kritinius argumentus ir mokytis iš patyrimo. Iš esmės tai nusiteikimas tarti, kad *‘Aš galiu klysti, o tu gali būti teišus, ir dėdami pastangas, mes galime priartėti prie tiesos’*” (Popper 1998, 436 – 437).

Be to, Popperis įsitikinęs, kad “kiekvieną su kuriuo bendraujame, mes turime laikyti potencialiu argumentavimo ir racionalios informacijos šaltiniu”, o tokia prielaida, savo ruožtu, reiškia, kad yra pagrindo teigti “racionalią žmonijos vienybę” (Popper 1998; 437). Išvada apie ‘racionalią žmonijos vienybę’ nurodo, jog iš esmės visi žmonės gali sutarti dėl svarbiausių gyvenimiškų problemų, klausimų (o galbūt ir jų sprendimų), aišku, jeigu jie paiso aukščiau išvardintų racionalizmo principų.

Drauge Popperis mėgina parodyti, jog racionalizmas yra ganėtinai artimas mokslinei veiklai, t.y. pagrindiniai mokslo bei racionalizmo principai yra tie patys. Popperis vartoja terminą ‘racionalizmas’ turėdamas omenyje ne filosofijos kryptį, bet ‘racionalumo’ poziciją, kuri apibūdinama šitaip:

“<...> racionalistinis nusiteikimas, arba ‘racionalumo pozicija’, yra labai panašus į mokslinę poziciją, pagrįstą įsitikinimu, kad tiesai pasiekti mums reikalingas bendradarbiavimas ir kad remdamiesi argumentais, laikui bėgant, mes galime pasiekti kažką panašaus į objektyvumą” (Popper 1998, 437).

Taip pat egzistuoja dar vienas bendras bruožas tarp racionalizmo ir mokslo - tai minties laisvės užtikrinimo poreikis:

“Protas, kaip ir mokslas, bręsta abipusės kritikos dėka; vienintelis būdas planuoti jo brendimą – planuoti tokias institucijas, kurios apsaugo šitokios kritikos laisvę, t.y. minties laisvę” (Popper 1998, 438).

Tai rodo, jog norint kiekvieną individą pripažinti potencialiu ‘argumentavimo ir racionalios informacijos šaltiniu’, būtina suteikti jam galimybę laisvai reikšti savo nuomonę be jokių išankstinių apribojimų, nes priešingu atveju nebus įmanoma

užtikrinti Popperio skelbiamos maksimos *‘aš galiu klysti, o tu gali būti teišus, ir dėdami pastangas, mes galime priartėti prie tiesos’*.

Taigi iš to, kas pasakyta apie Popperio idėjas, galime padaryti tokią išvadą: jei egzistuoja racionali žmonijos vienybė ir jei racionalizmas yra glaudžiai susijęs su mokslu, tai mokslas gali būti laikomas viena iš geriausiai atliepiančių žmonijos poreikius veiklos forma. Todėl visa tai, kas susiję su mokslu, ‘žmonijai negali būti svetima’. Vadinasi, norint rinktis optimaliausius sprendimus, būtina atsižvelgti į kritinius argumentus, o galimybę juos pareikšti bei būti išklaustamam turi užtikrinti institucionalizuota minties laisvė.

Apibendrinant galima teigti, jog pagrindiniai mokslo bruožai, anot Popperio, yra šie: minties laisvė, bendradarbiavimas, racionali argumentacija, kritikos užtikrinimas, mokymasis iš patyrimo bei klaidų. Iš to išvedamas ir mokslo tikslas – objektyvumo bei tiesos paieškos. Tačiau dera padaryti vieną pakankamai svarbią išlygą. Mat, nežiūrint racionalios mokslo prigimties bei racionalaus pobūdžio, pats Popperis pripažįsta, jog mokslo arba racionalizmo pasirinkimas yra pagrįstas iracionaliais motyvais arba, kaip pasakytų Weberis (1990)¹, mokslinės veiklos pasirinkimas yra visiškai vertybinis veiksmas. Taigi:

“<...> nei loginiu įrodinėjimu, nei patyrimu neįmanoma pagrįsti racionalizmo; juk tik tiems, kurie pasirengę atsižvelgti į įrodymus ir patyrimą, taigi tiems, kurie jau laikosi racionalistinio požiūrio, toks argumentavimas bus priimtinas. <...>. Vadinasi, joks racionalus argumentavimas negali racionaliai veikti žmogaus, nenorinčio priimti racionalaus požiūrio” (Popper 1998, 442).

Šiuo atveju Popperis skiria dvi racionalizmo formas – *nekritinį* ir *kritinį* racionalizmą. Ši perskyra yra svarbi todėl, kad atmets nekritinį racionalizmą, kuris teigia, jog “yra nelinkęs pripažinti nieko, kas nepagrįsta įrodymu arba patyrimu” (Popper 1998; 441). Tokia racionalizmo forma yra nepagrįsta vien dėl to, kad jei viskas turi būti įrodoma racionaliai, tai pats nekritis racionalizmas (dėl aukščiau minėto savo paties

¹ Plačiau apie teorines Weberio ir Popperio metodologijų sąsajas žr. Jacobs (1990).

neįrodomumo) darosi nepagrįstas. Taigi Popperis iš dviejų galimų racionalizmų renkasi bei save priskiria kritiniam racionalizmui, t.y. racionalizmui, kurį pripažįsta atsiradęs iracionaliai - iš tikėjimo protu (Popper 1998; 442 - 443). Tokia Popperio nuostata tiesiogiai siejasi su jo ginklamu falsifikacijos kriterijumi mokslo filosofijoje. Popperis (1959) kritikuoja loginio empirizmo verifikacijos kriterijų, nes neįmanoma verifikuoti universalių teiginių (pvz. mokslo dėsnų), t.y. neįmanoma nustatyti jų teisingumo, todėl jie yra lygiai tokie pat beprasmingi kaip ir metafizikos teiginiai. Popperis atkreipia dėmesį į tai, kad universalūs teiginiai visgi įmanoma falsifikuoti, t.y. paneigti, todėl moksliniais teiginiais dera laikyti tik empiriškai paneigiamus teiginiai. Vadinasi, negalima reikalauti, kad kuri nors mokslinė sistema būtų pripažinta visuomet teisinga, veikiau verta tikėtis, kad tokia sistema iš principo gali būti falsifikuota, remiantis naujais empiriniais faktais. Taigi nekritis racionalizmas nėra suderinamas su *popperiška* nuostata mokslo teiginių atžvilgiu.

Taigi kritinis racionalizmas renkasi tolerantišką, kritiniu metodu bei minties laisvę paremtą mokslą kaipo tinkamiausią žinojimo formą. Tačiau tokio pasirinkimo pagrįstumas (būdamas vertybinis, o ne faktinio pobūdžio) negali būti įrodytas, todėl kyla pagrįstas klausimas – *kokios yra tokio tolerantiško ir minties laisvės reikalaujančio mokslo socialinės pasekmės bei politinė įtaka?* Kitaip tariant, kaip Popperis mėgina pademonstruoti tokio mokslo sociopolitinę pranašumą prieš kitas žinojimo formas?

3. Mokslas ir atvira visuomenė

Kalbant apie Popperio mokslui priskiriamas socialines funkcijas ar galimybes, verta pasinaudoti jo mokinio Marko A. Notturmo siūloma Popperio idėjų interpretacija. Notturmo teigia, jog “Popperis buvo įsitikinęs, kad mokslas yra geriausia mūsų žinojimo forma, lygiai taip pat kaip ir demokratija yra geriausia valdymo forma” (Notturmo 2000, 2). Pagrindinės mokslo bei demokratijos pranašumo priežastys yra šios: ir mokslas, ir demokratija nenaudoja prievartos, bet veikiau remiasi racionalia diskusija; abu siekia mokytis iš savo oponentų, užuot tildę ar slopinę juos.

Aišku tai pavyksta ne visuomet, bet lyginant su jų konkurentais, mokslas ir demokratija veikia efektyviau. Tiesa, pastarasis Notturmo teiginys apie Popperio nuostatas yra pakankamai ginčytinas. Efektyvumas gali būti skirtingai interpretuojamas. Jei efektyvumas suvokiamas kaip geriausio rezultato pasiekimas naudojant mažiausias sąnaudas, tai tokiu atveju tenka pripažinti, kad 2001 09 11 teroristai Niujorke bei Vašingtone veikė efektyviau negu demokratinės jėgos.

Taip pat Notturmo pažymi ir tai, jog “Popperis atviro visuomenės principus pripažino esant panašiais į mokslinio tyrimo principus” (Notturmo 2000; 13), dėl to “esama pagundos sutapatinti atvirą visuomenę su moksline visuomene arba su racionali visuomene. Ir Popperis buvo linkęs tai padaryti” (Notturmo 2000; 6). Iš čia peršasi išvada, jog, norint efektyviausiai tvarkyti visuomenę, būtina mokslo bei demokratijos konjunkcija/sąjunga. Kadangi mokslo priemonės dažnai naudojamos nedemokratiniais tikslais, o demokratija neprivalo visuomet remtis mokslu, todėl svarbu išsiaiškinti, kokia nauda, anot Popperio, demokratinėje visuomenėje teikia mokslas?

3.1. Atvira visuomenė ir uždara visuomenė

Ieškant atsakymo į klausimą apie socialinės mokslo įtakos sampratą Popperio teorijoje, būtina trumpai perteikti jo dviejų visuomenių – atviro ir uždaro – sampratą. Tiesa, iš karto tenka pastebėti, jog atviro ir uždaro visuomenių nusakymas yra pernelyg bendras, nekonkretus ar net miglotas. Paprasčiausiai Popperis apie tai užsimena keliose skirtingose vietose turėdamas mintyse skirtingus kontekstus.

Tačiau mes turime išryškinti pagrindines tų visuomenių savybes, nes, Popperio teigimu, pagrindinis tų visuomenių skirtumas kyla būtent dėl to, jog jose nevienodai suvokiamas proto (matyt, kartu ir mokslo) vaidmuo. Taigi Popperis apibūdina atvirą visuomenę priešindamas ją uždara: ‘uždara’ visuomenė palenkta magišioms jėgoms, tuo tarpu ‘atvira’ visuomenė išlaisvina žmogaus kritinius sugebėjimus (Popper 1998; 17). Popperis dar priduria:

“uždarai visuomenei priskiriamas tikėjimas magiškais draudimais, tuo tarpu atvira visuomenė, mano požiūriu, yra tokia, kurioje žmonės yra išmokę į tuos magiškus draudimus žiūrėti kiek kritiškai” (Popper 1998; 520).

Kitoje vietoje Popperis išskiria dar vieną skirtumą tarp minėtų visuomenių, kuris jau siejasi ne vien su magija ar jos kritika, bet taip pat ir su socialine sandara:

“magiškoji, gentinė arba kolektyvistinė visuomenė toliau bus vadinama uždara visuomene, o visuomenė, kurioje gyvenantys individai turi priimti asmeninius sprendimus – atvira visuomene” (Popper 1998; 179).

Vadinasi, uždaroje visuomenėje akcentuojamas kolektyvas bei kolektyviniai sprendimų priėmimo būdai, tuo tarpu atvira visuomenėje yra individualizuota, o sprendimai paliekami konkrečioms asmenims, nors šios perskyros tikrai nepakanka, kad būtų įmanoma visas realiai egzistuojančias visuomenes priskirti kuriam nors iš tų dviejų tipų.

Galiausiai paskutinis tų visuomenių skirtumas išryškintamas tuomet, kai nurodoma, jog atvira visuomenė yra racionali ir kritiška (Popper 1998; 643). Dėl to, savaime suprantama, ji laikoma pažangesnė negu uždara visuomenė. Tačiau įmanoma kalbėti apie uždarnosios visuomenės transformaciją į atvirą (keista, bet Popperis net neužsimena apie atvirkštinio proceso galimybę):

“Įmanoma nustatyti tam tikrą kriterijų, leidžiantį spręsti apie perėjimą nuo uždarnos prie atviros visuomenės. Šis perėjimas vyksta tada, kai pradedama suvokti, kad visuomenės institucijos sukurtos žmogaus, ir kai jų sąmoningas keitimas svarstomas orientuojantis į jų tinkamumą pasiekti žmonių tikslus ar įgyvendinti jų ketinimus. Arba, sakant ne taip abstrakčiai, uždara visuomenė žlunga, kai antgamtinę baimingą pagarbą, su kuria žiūrima į visuomenės santvarką, išstumia aktyvus žmonių kišimasis ir sąmoningas siekimas įgyvendinti asmeninius arba grupinius interesus” (Popper 1998; 643).

Šie žodžiai aiškiai liudija apie švietėjiško palikimo įtaką Popperio idėjoms. Beje, jis labai įtakojo ir Neuratho pažiūras. Tai rodo, jog jie abu pripažįsta, jog racionaliais metodais grindžiamas mokslinis žinojimas gali būti tinkamas ginklas prieš dogmos bei prietaro viešpatavimą. Aktyvi, sąmoninga

arba racionali žmonių veikla įgyvendinant savo tikslus bei transformuojant socialinę tvarką, žymi ne tik perėjimą nuo uždarnos visuomenės prie atviros, bet taip pat nurodo mokslinio žinojimo poreikį siekiant įvykdyti tokią transformaciją.

Galiausiai, pabaigos žodyje, parašytame specialiai rusiškam *Atviros visuomenės ir jos priešų* (1992) leidimui, Popperis ‘atvira visuomenės’ sutapatina su ‘laisvos demokratijos šalimis Vakaruose’, vartodamas šias sąvokas sinonimiškai (Поппер 1992 T.2; 477). Trumpai kalbant, Popperio socialinė filosofija skleidžiasi opozicijoje tarp ‘uždarnos visuomenės’, kuri yra iracionali, kolektyvistinė, nelaisva ir nedemokratiška, ir ‘atviros visuomenės’, kuri yra racionali, laisva, demokratinė, kritiška, individualistinė.

Beje, Popperis lyg ir nori parodyti, jog ryšys tarp mokslo ir laisvos visuomenės yra abipusis. Tai rodo, jog, viena vertus, mokslas skatina atvirų visuomenių plėtrą, užtikrina tinkamą jų funkcionavimą, ir, kita vertus, mokslinė veikla (dėl magijos įtakos bei kritiškumo nebuvimo) uždaroje visuomenėje yra komplikauta, neatitinka mokslininkų standartų ar net išvis negalima. Šiuo požiūriu galima sutikti su Peteriu Munzu, teigiančiu, jog “*Atviroje visuomenėje* išvis nėra arba mažai kalbama apie mokslą, tačiau skaitytojams pakankamai aišku, kad tikrai atviroje visuomenėje mokslinė veikla yra įmanoma” (Munz 1997; 39). Ir iš tikro jei Popperis vienu iš pagrindinių mokslo bruožų laiko kritiškumą, tai visapusiška kritika galima tik atviroje visuomenėje. Nes uždaroje-magiškoje visuomenėje visuomet atsiranda nekritikuotinių dogmų, kurių laikomasi remiantis su mokslu nesuderinamais (dažniausiai iracionaliais) principais.

Iš to, kas pasakyta, aiškėja Popperio nuostata: be mokslo atvira bei demokratiška visuomenė nėra galima ir atvirkščiai. Todėl dabar pamėginsime rekonstruoti jo idėjas apie mokslo vaidmenį sprendžiant socialinius atviros visuomenės klausimus.

3.2. Optimistinis socialinių mokslo galimybių įvertinimas

Ne vienas tyrinėtojas nurodo optimistinį Popperio filosofijos pobūdį. Pavyzdžiui Ralfas Dah-

rendorfas, aptardamas diskusiją tarp Popperio ir Adorno, pabrėžia pirmojo optimistinę nuostatą mokslo atžvilgiu. Anot Dahrendorfo, Popperio nuostata paremta tokia prielaida: mes nieko nežinome, todėl privalome būti nuosaikūs; ir jei esame nuosaikūs, tuomet galime būti optimistai (Dahrendorf 1976; 129). Tai rodo, kad jei nepervertinsime savo galimybių, tuomet pavyks išvengti nusivylimo dėl savo programos žlugimo. O tai rodytų, kad savo galimybių žinojimas bei maksimalus nusivylimų skaičiaus sumažinimas leidžia Popperiu išlikti optimistu.

Panašiai Popperio nuostatas nusako ir Josephas Agassi. Agassi mėgina akcentuoti šiek tiek kitokią popperiškojo optimizmo pusę, kuri, mūsų manymu, yra ne mažiau svarbi nagrinėjant mokslo galimybes. Taigi, Agassi teigimu:

“Popperis laikė optimizmą moraline pareiga, be kurios veikimas yra bergždžias: veikti reikia pripažįstant, jog kritiniai debatai yra naudingi, kad jie pagerins tiek mūsų pasaulio supratimą (priartins prie tiesos), tiek ir mūsų sprendimus (priartins prie tobulybės). Jei tai yra mąstoma, privalome bandyti” (Agassi 1997; 516).

Agassi šitaip tarsi patvirtina Popperio nuostatą apie tai, jog verta mokytis iš klaidų, kurias geriausiai galima pašalinti kritinėje diskusijoje komunikuojant su kitais. Be to, tai rodo, jog Popperio pozicija propaguoja aktyvų veikimą bei bandymus kontroliuoti savo gyvenimą atviroje visuomenėje.

Beje, Popperis ir pats prisipažįsta esąs optimistas, nurodydamas, jog “stiprus optimizmo jausmas” persmelkia visą knygą (turima omeny *Atviroji visuomenė ir jos priešai*) (Popper 1998; 15). Matyt, nesuklysimė teigdami, jog tą optimizmą sukelia įsitikinimas, kad įmanoma kritinių bei racionalių pastangų dėka įtakoti atvirą visuomenę bei apsaugoti nuo grįžimo į uždara. Pats Popperis teigia, jog *Atviroje visuomenėje* stengiamasi išsiaiškinti šiuos dalykus:

“<...> kaip kritiniai ir racionalūs mokslo metodai gali būti taikomi atviros visuomenės problemoms spręsti. Joje analizuojami visuomenės racionalios pertvarkos principai – principai, kuriuos galėčiau pavadinti ‘dalinių sprendimų (*piecemeal*) socialine inžinerija’, priešinga ‘utopinei socialinei inžinerijai’. Taip pat stengiamasi išsiaiškinti tam tikras kliūtis, trukdančias

racionaliai traktuoti visuomenės pertvarkos problemas” (Popper 1998; 17).

Vien iš šios citatos galima susidaryti išpūdį apie Popperio nuostatas mokslo bei proto klausimais, t.y. akivaizdu, jog mokslas bei jo galimybės Popperio yra traktuojami pozityviai, nes kalbama apie galimybę racionaliai pertvarkyti visuomenę taikant mokslo metodus bei dalinę arba nuosaikią socialinę inžineriją. Dalinės socialinės inžinerijos naudą Popperis iliustruoja sėkmingais “kurių nors institucijų – sveikatos apsaugos, draudimo, arbitražo, biudžetinių lėšų, kaupiamų ekonominio nuosmukio atvejui, arba švietimo reformos” projektais (Popper 1998; 165).

Vadinasi, yra pagrindo manyti, kad Popperio teigimu, tinkamas mokslo rezultatų panaudojimas gali pozityviai įtakoti sociumą. Todėl pagrįstai galime jį priskirti Neuratho ir Mannheimo kompanijai. Pastaroji gali būti nusakyta kaip pozityviai bei optimistiškai vertinanti socialines ir politines mokslo galimybes: jei Neurathas siekia atsiriboti nuo partinių ir politinių klausimų bei redukuoti pastaruosius į technškai išsprendžiamus uždavinius (nes tai gerokai efektyvesnis problemų sprendimo būdas), jei Mannheimas mano, jog mokslo priemonėmis įmanoma išspręsti politines problemas bei maksimaliai racionalizuoti visuomenę, tai Popperis savo programos pagrindu esant nurodo (galinčios efektyviai įtakoti socialinių problemų sprendimą) socialinės inžinerijos idėją.

4. Nuosaiki socialinė inžinerija

Optimistiškai mokslo socialines galimybes vertinti Popperiu padeda socialinės inžinerijos idėja. Ko gero, būtent socialinė inžinerija leidžia realizuoti socialinėje praktikoje geriausių mokslo metodus, teorijas bei pasiekimus. Tiesa, ne bet kokia socialinė inžinerija yra tinkamas visuomenės tvarkymo ar reformavimo būdas. Viskas priklauso nuo konkrečios socialinės inžinerijos masto bei galimų pasekmių. Tuo pagrindu Popperis skiria dvi socialinės inžinerijos rūšis – utopinę socialinę inžineriją ir dalinę arba nuosaikią socialinę inžineriją.

Pagrindiniai utopinės socialinės inžinerijos bruožai, anot Popperio, yra šie: (i) tokios inžinerijos tikslas nulemia praktika, t.y. pati utopinė inžinerija nustato siektinus (utopinius arba idealius) tikslus, kurie diktuoja, kokių būdų jų reikia siekti; (ii) utopinės socialinės inžinerijos metodai skirti tam, kad būtų pasiektas galutinis gėris, pvz. idealios valstybės arba idealios santvarkos įgyvendinimas. Tačiau viena iš tokių tikslų siekimo pasekmių yra ta, jog vaikantis idealių, galutinių, tobulų ir pan. tikslų, didėja tikimybė, kad atitinkamai bus pragaištingos ir klaidos; (iii) siekdama galutinio gėrio utopinė socialinė inžinerija gali padidinti kančias, čia Popperis, ko gero, turi omeny tai, jog idealas (arba galutinio gėrio samprata) dažniausiai būna priimtinas anaipol ne visiems, dėl ko aštrėja seni bei kyla nauji politiniai konfliktai, kurių baigtis labai dažnai sukelia akivaizdų tam tikros socialinės grupės būklės pablogėjimą; (iv) utopinė inžinerija atidėlioja veiksmus teisindamasi, jog laukia palankesnės situacijos; (v) galiausiai utopinė socialinė inžinerija priveda prie to, kad naudojama prievarta, o ne protas (Popper 1998; 163 – 165). Paskutinį punktą galbūt pavyktų paaiškinti tuo, jog egzistuoja daugybė skirtingų galutinio gėrio sampratų, o tai, rodo neišvengiamą pozicijos bei opozicijos susidarymą. Istorinė patirtis rodo, jog stiprioji pusė dažnai griebiasi prievartos ir teroro tuomet, kai nepavyksta (racionaliai) įtikinti oponentų (pvz., 1789 metų revoliucija Prancūzijoje, 1917 metų revoliucija Rusijoje, fašizmas Vokietijoje ir kt.).

Tačiau pagrindinį priekaištą utopinei inžinerijai Popperis iškelia dėl pastarosios siekių pertvarkyti visuomenę kaip visumą (Popper 1998; 167). Tai rodo, kad toks pertvarkymas yra per daug rizikingas jau vien dėl to, kad pertvarkymo mastai liečia visą sociumą. Kritinių argumentų dėl utopinės socialinės inžinerijos netinkamumo galima pateikti ir daugiau. Taigi turint omeny, kad šiuolaikinės demokratinės visuomenės, kaip įprasta, nėra vienalytės, kyla klausimas, kaip išsiaiškinti, kas tokiai visuomenei yra geriausia? Tiksliau kalbant, kas nustato utopinės inžinerijos prioritetus bei apibrėžia jos tikslus bei metodus? Kas suteikia įga-

liojimus ir prisiima atsakomybę už utopinę inžineriją? Jeigu tai yra renkami politikai, tuomet utopinė inžinerija visiškai nedera su demokratijos samprata: vargu ar įmanoma tikėtis politinių partijų konsenso klausimuose, kurie susiję visuomenės kaip visumos pertvarkymu; jeigu viską nulemia daugumos sprendimas, tai iškyla mažumų problema, t.y. kaip elgtis tuomet, kai mažumos yra patenkintos esama padėtimi ir dėl to nepritaria utopinės inžinerijos modeliui, tikslams bei siekiams? Šioje vietoje galbūt būtų įmanoma remtis ekspertų nuomone, t.y. tam tikra išskirtinė grupė turėtų spręsti apie galimus plataus masto pokyčius. Tačiau kas užtikrina jų pasirinkimo teisingumą bei neklaidingumą? Popperio teigimu, atviroje visuomenėje tai turėtų būti užtikrinama kritinės diskusijos metu. Tokiu atveju paaiškėtų, jog ekspertai netenka išskirtinio statuso (t.y. juos galima ar net būtina kritikuoti). Taip pat svarbu ir tai, kas ir kaip tuos ekspertus kritikuoja bei kontroliuoja. Vadinasi, kuo sudėtingesnis ar daugiau apimantis socialinės inžinerijos projektas, tuo sunkiau gauti jam pritarimą. Ir atvirkščiai, lengviausia pasiekti konsensą dėl nuosaikių projektų. Todėl iš to galima padaryti išvadą, jog utopinė socialinė inžinerija galima tik uždaroje visuomenėje, kurioje socialinis inžinierius gali išvengti kritinės, demokratinės kontrolės, išplaukiančios iš demokratijos sampratos. Mūsų manymu, būtent taip galėtų atrodyti Popperį papildanti argumentacija prieš utopinę socialinę inžineriją.

Remdamasis šiais argumentais Popperis padaro išvadą, jog utopinė socialinė inžinerija yra ydinga (Popperis 1992; 88). Ydinga dėl to, kad neatitinka reikalavimų, kuriuos kelia racionalus mokslinis metodas: bendradarbiavimas, racionalus argumentavimas, kritika, mokymasis iš klaidų ir pan. Todėl yra pagrindo manyti, jog neturinti nieko bendro su mokslu utopinė socialinė inžinerija 'inžinerija' gali būti vadinama tik sąlyginai. Popperiu akivaizdu, kad utopinė socialinė inžinerija, nesiremama moksliniu metodu, negali turėti jokios pozityvios socialinės ar politinės įtakos.

Tiesa, kyla klausimas, ar utopinė inžinerija, būdama klaidinga, gali pasitarnauti kaipo to-

kia klaida, iš kurios galima pasimokyti. Į pastarąjį klausimą Popperis, ko gero, atsakytų teigiamai, tačiau, matyt, padarytų išlygą, jog tokių pamokų kaina žmonijai – per didelė. Žymiai tinkamesnis socialinės inžinerijos variantas, anot Popperio, yra dalinė socialinė inžinerija. Pagrindiniai dalinės socialinės inžinerijos bruožai: (i) jos tikslas žymiai kuklesnis negu utopinės inžinerijos ir gali būti nusakytas kaip siekis apsaugoti nuo blygybių; (ii) dalinės inžinerijos metodai skirti atpažinti sunkiausiai pakeliamas socialines blygybes, o ne tam, kad būtų pasiektas galutinis gėris:

“Aš reikalauju, kad politikoje būtų laikomasi egalitarinių ir individualistinių principų; gražios svajonės turi būti palenktos būtinumui padėti žmonėms, kurie nelaimingi arba kenčia nuo neteisybės, ir būtinybei kurti tokiems tikslams skirtas institucijas” (Popper 1998; 171).

Vadinasi, tikimybė pridaryti didelio masto klaidų yra žymiai mažesnė lyginant su utopine inžinerija; (iii) nuosaiki socialinė inžinerija – protingas metodas, nes čia įmanoma kritiškai įvertinti projektus, o padarius klaidų jas ne taip sunku pašalinti; (iv) dalinė inžinerija gali būti pritaikyta be ypatingo atidėliojimo (apelijuojant į tinkamos situacijos nebuvimą); (v) nuosaikios socialinės inžinerijos taikymas sėkmingai leidžia pagerinti situaciją (Popper 1998; 163 – 164). Visa tai rodo, kad nuosaiki socialinė inžinerija yra teisinga ir kaip metodas įmanoma (Popperis 1992; 88).

Be to, skirtingai nei utopinė inžinerija, “nuosaiki socialinė inžinerija primena fizikinę inžineriją tuo, kad laiko *tikslus* esant už technologijos ribų” (Popperis 1992; 84). Tai rodo, jog “politikoje galima naudotis moksliniu metodu, nes svarbiausia mokslinio metodo paslaptis yra pasirengimas mokytis iš klaidų” (Popper 1998; 169). Tą Popperis iliustruoja lygindamas dalinę socialinę inžineriją su technine inžinerija. Inžinierius technikas gali siekti savo tikslų todėl, “kad turi sukaupęs pakankamą patyrimą, t.y. disponuoja teorijomis, atsiradusiomis iš bandymų ir klaidų. O tai reiškia, kad jis gali projektuoti sėkmingai, nes jau pridarė visokiausių klaidų, kitaip tariant, nes remiasi experi-

mentu, atliktu taikant dalinius metodus” (Popper 1998; 169).

Vadinasi, mokslinės teorijos yra tai, į ką gali ir turi atsiremti nuosaiki socialinė inžinerija, siekdama sėkmingai tvarkyti socialinę tikrovę. Tiesa, nepaisant Popperio entuziazmo dėl nuosaikios socialinės inžinerijos, paskutinis punktas (v) nėra visiškai neginčytinas, nežiūrint netgi mažesnių pretenzijų lyginant su utopine inžinerija. Jeigu Popperis pripažįsta, jog mokslas bei nuosaiki socialinė inžinerija gali klysti (žr. - (ii) bei (iii) punktus), vadinasi, įmanoma ir ne taip optimistiškai vertinti nuosaikią inžineriją. Jei niekas nėra apsaugotas nuo klaidų, tai, pavyzdžiui, galimas ir toks scenarijus, kuomet sprendžiant kurią nors socialinę problemą bus padarytos kelios klaidos viena po kitos, t.y. bus pridaryta klaidų, jas šalinant, atsiras naujos klaidos ir t.t. Čia kaip tik ir išsiskiria techninė ir socialinė inžinerija. Gamtos mokslų srityje tokia klaidų grandinė galbūt ir nėra itin žalinga (išskyrus finansinę pusę), be to, eksperimentą galima pakartoti. Tačiau kai inžinieriaus objektu tampa visuomenė, tai net ir nuosaikios inžinerijos klaidų pasekmės gali būti itin žalingos. Moksliniai tyrimai didžiąja dalimi lieka neprieinami/neįdomūs didžiąjai visuomenės daliai, todėl mokesčių mokėtojai ne taip skausmingai reaguoja į jų nesėkmes kaip kad į nesėkmes socialinėje sferoje. Todėl, savaime suprantama, kad nesėkmingų socialinių eksperimentų atviroje, laisvoje bei demokratinėje visuomenėje niekas nebeleis kartoti, netgi nepaisant to, jog suklydęs nuosaikus socialinis inžinierius pasimokė iš savo klaidų.

Dar vienas neatitikimas tarp socialinės ir techninės inžinerijos yra tas, kad Popperio mokslo plėtros modelis, mūsų manymu, visiškai netinka kalbant apie socialines reformas taikant socialinę inžineriją. Popperis aiškina mokslo plėtrą šitaip:

$$P_1 \textcircled{R} TT \textcircled{R} EE \textcircled{R} P_2$$

Kur “ P_1 - problema, nuo kurios pradėdame; TT - bandomoji teorija, kurios pagalba mes mėginame išspręsti problemą; EE - klaidų, nuo kurių teorijos nėra apsaugotos, eliminavimo pro-

cesas /.../; ir P_2 - nauja problema, kuri atsiranda pašalinus klaidas iš bandomųjų teorijų” (Popper 1963; 406 – 407; Popper 1972; 119, 144 ir 164). Mokslinių tyrimų tikslas, anot Popperio, – geriausias fenomenų paaiškinimas bei artėjimas prie tiesos. Įdomu, kas politikoje, kuri naudojami nuosaikia socialine inžinerija, atitiktų artėjimą link tiesos moksle?

Taigi jei sociumas tvarkomas naudojant nuosaikią inžineriją, kuri savo ruožtu remiasi mokslinėmis teorijomis, tai ar nuosaikiai socialinei inžinerijai galioja ta pati plėtros schema kaip ir mokslui? Galimi du atsakymo variantai. Jeigu mokslinių teorijų plėtros schema netinka socialinei inžinerijai, tai kaip tuomet Popperis paaiškintų nuosaikios socialinės inžinerijos veiklą bei vystymąsi? Kadangi tokio aiškinimo Popperis nepasiūlo, tai galbūt jis pripažįsta, kad mokslui ir socialinei inžinerijai galioja tas pats modelis? Šioje vietoje kyla klausimas, ar nėra pavojinga socialinio pertvarkymo galimybę grįsti klaidų šalinimu? T.y. ar galima teigti, jog nuosaiki socialinė inžinerija tėra viso labo tik bandomų pašalinti viena iš kitos plaukiančių klaidų grandinė? Grandinė, kurios tikslas – visiškas blogybių pašalinimas?

Popperis (Popper 1970; 51-8), kritikuodamas Thomasą Kuhną, atvirai kalba apie normaliojo arba rutiniško mokslo keliamus pavojus (sustabarėjimas, dogmatizmas, kūrybiškumo praradimas, biurokratizmas ir t.t.). *Normaliuoju mokslu* Kuhnas laiko “tyrimą, tvirtai pagrįstą vienu ar daugiau mokslinių pasiekimų, kuriuos konkreti mokslinė bendrija pripažįsta kaip tolesnės praktikos pagrindą” (Kuhn 1970; 10). Todėl, Popperio manymu, tikrasis mokslas turi būti revoliucinis, t.y. jame problemų (iš)sprendimui nuolatos gimdomos naujos idėjos bei teorijos, jose šalinamos klaidos, po ko iškyla naujos problemos (pagal minėtą schemą). Verta pridurti, kad Popperis neturi omenyje tokių radikalių mokslo revoliucijų kaip Kuhnas. Popperis veikia siekia nenutrūkstamos mokslo evoliucijos, kurios metu pastoviai kuriamos ir falsifikuojamos naujos mokslinės teorijos. Kitaip tariant, normalaus mokslo, anot Popperio, neturėtų būti.

Šiuo atveju paranku pasitelkti Rorty kriti-

ką, kurią jis taiko Lyotardui dėl pastarojo teiginio, jog mokslo tikslas yra paralogija (t.y. naujų ėjimų bei problemų paieškos arba, kitaip tariant, mokslo revoliucijos):

“<...> įrodinėdamas šiuolaikinių įvairių mokslinių disciplinų interesų nepagrįstumą, Lyotardas iš to padaro išvadą, kad mokslas kažkokiu būdu veikia privaląs siekti nenutrūkstamos revoliucijos, o ne tos normalumo ir revoliucingumo kaitos, kuri mums žinoma Kuhno dėka. Pasakymas, kad ‘mokslo siekis’ yra užgriauti paralogiją ant paralogijos yra panašus į tvirtinimą, kad ‘politikos siekis’ - užgriauti revoliuciją ant revoliucijos. Joks šiuolaikinio mokslo ir šiuolaikinės politikos užsibrėžimų tyrimas nieko panašaus atskleisti negali” (Rorty 1997; 89).

Vadinasi, ne visos savybės, kurias Popperis priskiria mokslui, yra būdingos nuosaikiai socialinei inžinerijai. Nes jei mokslas reikalauja revoliucijų, tuomet socialinė inžinerija norėdama atitikti mokslinius standartus būtų privirsta tapti utopine. Priešingu atveju socialinė inžinerija (bent tokia, kaip ją apibūdina Popperis) visiškai neprieštarautų normaliojo mokslo procedūroms. Kitaip tariant, nuosaikumai yra gerokai artimesnis reformai, o ne revoliucijai. Iš to galima padaryti išvadą, kad ryšys tarp mokslo bei atviros (t.y. laisvos ir demokratinės) visuomenės administravimo nėra toks akivaizdus, kaip kad to norėtų Popperis: jei pripažįstame mokslo revoliucingumą, turime pripažinti ir tai, kad tokio mokslo principus atitinkanti socialinė inžinerija taip pat privalo būti revoliucinė arba utopinė; bet jeigu nuosaikios socialinės inžinerijos naudai atmetamos bet kokios utopinės pretenzijos, tuomet turime pripažinti arba tai, kad Popperio mokslo samprata nėra adekvati, arba tai, kad nuosaiki socialinė inžinerija su mokslu nesutampa, nors turi kai kurių bendrų bruožų. Taigi Popperio intencijos pademonstruoti akivaizdžią mokslo naudą atviroje visuomenėje nėra išbaigtos ir iki galo argumentuotos.

5. M. Bunge ir nuosaikios socialinės inžinerijos kritika

Toliau savo tyrime pasinaudosime kritinėmis Mario Bunges (1996) pastabomis apie Pop-

perio socialinę filosofiją. Šios pastabos padėtų patikslinti, o kartu ir kritiškai įvertinti Popperio nuostatas mokslo sociopolitinio vaidmens atžvilgiu. Bunge, mėgindamas susisteminti Popperio socialinę filosofiją, vienu iš pastarosios pagrindų laiko nuosaikią socialinę inžineriją (Bunge 1996; 529), kurią jis kritiškai peržiūri bei pateikia gana svarių kontrargumentų.

Pagrindiniai Bunges keliami priekaištai Popperio dalinės socialinės inžinerijos idėjai: kritinė diskusija, kuria remiasi nuosaiki socialinė inžinerija, ignoruoja nūdienos realijas; Popperis nepateikia jokių pozityvių pasiūlymų, kaip praktiškai turėtų veikti socialinė inžinerija; dalinė socialinė inžinerija (dėl socialinių santykių sudėtingumo) negali išlikti tokia nuosaiki kaip to nori Popperis. Tad trumpai peržiūrėsimė šiuos Bunges priekaištus tam, kad Popperio pozicija (kartu su savo privalumais bei trūkumais), susijusi su mokslo socialiniu vaidmeniu, pasidarytų aiškesnė.

Pirmiausia Popperio teiginys, jog socialinės problemos bus išspręstos pasitelkiant kritinę diskusiją, visiems tapus intelektualais, ignoruoja, Bunges manymu, keletą akivaizdžių faktų: (a) tik maža dalis sociumo narių geba kritiškai mąstyti; (b) politinė, ekonominė ar kultūrinė galia dažnai naudojamos viešos diskusijos nutildymui bei slopinimui; (c) toks teisės kritiškai diskutuoti bei taikaus socialinio veiksmo slopinimas gali sukelti pasipriešinimą ar net maištą (Bunge 1996; 541). Bunge teigia, jog kritinė diskusija, į kurią apeliuoja Popperis (dėl išvardintų priežasčių), visiškai neatitinka nūdienos socialinių realiųjų. Tačiau, mūsų manymu, Bunges siūlomą kritiką įmanoma neutralizuoti. Tą galima atlikti įvedus mokslo filosofijoje suformuluotą perskyrą tarp normatyvizmo bei deskriptyvizmo. Ši perskyra įgalintų padaryti prielaidą, jog Popperis kalba apie tai, kaip turėtų būti priimami sprendimai tinkamai funkcionuojančioje atviroje visuomenėje. O tai yra visai kas kita nei esamos sociumo būklės aprašymas. Šitaip galima parodyti, jog Bunge kritikuoja Popperį naudodamas deskriptyvinį arba aprašomąjį metodą, kai tuo tarpu Popperio intencijos yra normatyvinio ar net vertybinio pobūdžio. Todėl, švelninant Bunges toną, galima suformuluoti tokią išvadą: Poppe-

rio atviros visuomenės, kurios nariai kritinės diskusijos metu priima sprendimus, idealas praktikoje nėra įgyvendintas.

Antra, silpna Popperio vieta, anot Bunges, yra jo paties pateiktų pozityvių pasiūlymų stoka. "Nežiūrint to, kad Popperis simpatizavo planinėms socialinėms reformoms, jis niekada neišskėlė jokių pozityvių pasiūlymų. Juo labiau jis detaliam netyrinėjo jokių socialinių technologijų" (Bunge 1996; 542). Ar tai rodo, kad Popperis buvo nekompetentingas klausimuose, susijusiuose su dalinės inžinerijos pertvarkymų objektu bei turiniu? Ar vėlgi jis kalba tik apie principus, kuriuos konkrečiu turiniu gali užpildyti socialine inžinerija užsiimantys bei ja suinteresuoti asmenys? Jeigu suinteresuoti asmenys, taikydami socialinę inžineriją, turi imtis konkrečių veiksmų, tai visai įmanoma, kad ta pati situacija skirtingų inžinierių gali būti vertinama priešingai. Keblumas atsiranda dėl to, kad nuosaikiai socialinei inžinerijai keliamą abstraktų reikalavimą mažinti blogybes (o ne siekti galutinio gėrio) galima suvokti labai įvairiai. Šiuo atveju vėlgi viskas priklauso nuo politinių nuostatų, t.y. liberalai, konservatoriai ir socialistai arba komunitarai ir individualistai vadovaujasi skirtingomis vertybėmis, todėl, viena vertus, socialinės blogybės, ir, kita vertus, joms šalinti skirta socialinė inžinerija turėtų būti suvokiamos itin skirtingai. Todėl Popperio pozicija reikalauja tam tikro papildymo.

Dar vienas keblumas, anot Bunges, yra tas, jog dalinės socialinės inžinerijos nuosaikumas taip pat yra apgaulingas ar net prieštaringas, nes sociumas yra sistema, kurioje visi komponentai yra glaudžiai susiję tarpusavyje, todėl reformuojant vieną kurį komponentą, neišvengiamai keičiami ar bent įtakojami ir kiti. Pavyzdžiui mirtingumo mažinimas arba švietimo sistemos demokratizavimas (Bunge 1996; 544-5). Šiuo atveju Bunges požiūris remiamas pakankamai ginčytiniais pavyzdžiais. Jis teigia, jog gerinant sveikatos apsaugos būklę visuotinai vakcinuojant bei gerinant sanitarines sąlygas, sumažėja mirtingumas, dėl ko gali padidėti gyventojų skaičius, o tai atitinkamai gali sukelti tokias pasekmes kaip didėjanti bedarbystė, maisto stygius, ekologinės katastrofos, politi-

niai neramumai ir kt. Turint omenyje, kad bent Europoje nieko panašaus nevyko, įmanoma neutralizuoti Bunges priekaištus Popperiu. Kitas Bunges pavyzdys susijęs su švietimo demokratizavimu: švietimo demokratizavimas nepašalina socialinių skirtumų, bet dar labiau juos padidina, pvz. neįmanoma išlaikyti vienodo visų mokyklų parengimo lygio, todėl prestižinės mokyklos įtakoja tiek žinių kokybę, tiek ir galimybę įsidarbinti. “Vadinasi, socialinėje sferoje mes niekuomet negalime padaryti tik vieno dalyko” (Bunge 1996; 545), visuomet padaroma daugiau. Bunges manymu, tai rodo, kad visuomenė per daug sudėtingas darinys, kad atitektų Popperio pasiūlymus. Iš tikrųjų sutikus su Bunge, tektų konstatuoti, kad jokios socialinės reformos yra apskritai neįmanomos ar bent neprotingos. Tačiau tai akivaizdžiai prieštarauja realiai socialinei praktikai, todėl šiuo aspektu bungiška kritika gali būti atmesta.

Galiausiai kliūna (Bunge 1996; 548) ir Popperio negatyvizmui, kuris, anot Bunge, visiškai nepadedą praktikoje, ypač aktyviai dalyvaujant politikoje. Be to, Popperis nenurodo, kokia socialinė tvarka yra, jo manymu, tinkama. Jo nedomina, kas turi valdyti. Jam svarbiau kaip kontroliuoti valdžią bei bausti ją. Tai reiškia, kad, Popperio manymu, mokslas gali tarnauti visuomenės tikslams, tačiau vienintelis patį Popperį dominantis tikslas – laisvė. O toks tikslas, savo ruožtu, yra per daug tolimas, platus ir ambivalentiškas. Kitaip tariant, Popperio idėjos gali būti naudingos tik tuomet, kai visuomenėje ne viskas tvarkoje, t.y. gresia pavojus laisvei, tačiau jei demokratinė sistema funkcionuoja be didesnių trukdžių, tuomet Popperis negali pasiūlyti nieko pozityvaus. O jo argumentai netenka prasmės. Panašiai skamba ir jo teiginys mokslo filosofijos rėmuose, kad nėra norma-

liojo mokslo (ar bent jau jis kelia pavojų kaip stagnacija, scholastika ir pan.), o tik revoliucinis (naujų sumanymų, naujų idėjų gimdymas). Šiuo atveju kyla klausimas, ar, Popperio teigimu, gali egzistuoti normali atvira visuomenė? Ar tai tėra tik siekinys, kurio realiai įgyvendinti artimiausiu metu nepavyks? Kaip mokslo filosofijoje Popperis kalba tik apie artėjimą į tiesą, o ne pačią tiesą, taip galbūt socialinėje filosofijoje jis nagrinėja veikiau atviros visuomenės apmatius, bet ne pačią atvirą visuomenę?

6. Išvados

Popperio koncepcija apie mokslo teikiamą socialinę naudą yra gana miglota. Aišku tik tiek, kad mokslas *gali* prisidėti prie didžiausių socialinių blogybių mažinimo arba šalinimo (skurdas, badas, ligos, mirštamumas ir t.t.), tačiau klusmas, kaip tiksliai turi/gali funkcionuoti socialinė inžinerija, taip ir lieka nepakankamai aiškus. Taigi yra pagrindo manyti, kad Popperio numatytas mokslo bei socialinės inžinerijos vaidmuo yra perdėm abstraktus. Nepaisant to, verta paminėti, jog su nuosaikia socialine inžinerija Popperis sieja akivaizdžiai optimistines viltis: Popperis būdamas minimalistas ir pripažindamas, jog klaidų neįmanoma išvengti, ir jas galima tik ištaisyti, atsiduria gerokai dėkingesnėje situacijoje nei pvz. Mannheimas. Tai gali būti paaiškinta tuo, jog sužlugus Mannheimo siekiamam politikos sumokslinimo projektui pasitikėjimas mokslu bei jo galimybėmis ženkliai kristų. O Popperis, matyt, apeliuotų į tai, jog buvo pasirinktas per daug globalus tikslas, kai tuo tarpu jo propaguojama nuosaiki socialinė inžinerija renkasi tokius tikslus, kurių neįgyvendinus, tiek pačia inžinerija, tiek ir ją grindžiančiu mokslu būtų galima pasitikėti ir toliau.

Literatūra

- Agassi J. 1997. ‘Celebrating *The Open Society*’, *Philosophy of the Social Sciences*. 1997, Vol. 27, No. 4.
 Bunge M. 1996. ‘The Seven Pillars of Popper’s Social Philosophy’, *Philosophy of the Social Sciences*. 1996, Vol. 26, No. 4.
 Dahrendorf R. 1976. ‘Remarks on the Discussion of the Papers by Karl R. Popper and Theodor W. Adorno’, in:

- Adorno T.W. [ed.] *The Positivist Dispute in German Sociology*. London: Heinemann.
 Gedutis A. 2001. ‘Politikos ir mokslo santykio sampratos raida: nuo Weberio iki Habermaso’, *Sociologija: Mintis ir Veiksmas*. 2001, Nr. 1 – 2.
 Jacobs S. 1990. ‘Popper, Weber and the Rationalist Approach to Social Explanation’, *British Journal of Sociology*.

1990, Vol. 41, Issue 4.

Kuhn T. 1970. 'The Structure of Scientific Revolutions (second edition, enlarged). Chicago: University of Chicago Press.

Mannheim K. 1936. 'Ideology and Utopia: An Introduction to the Sociology of Knowledge'. New York: A Harvest Book.

Munz P. 1997. 'The Quixotic Element in *The Open Society*', *Philosophy of the Social Sciences*. 1997, Vol. 27, No. 1.

Neurath O., Hahn H., Carnap R. 1973. 'The Scientific Conception of the World: The Vienna Circle', in: Neurath O. 'Empiricism and Sociology'. Dordrecht, Boston: Reidel Publishing Company.

Neurath O. 1959. 'Sociology and Pysicalism', in: Ayer A. (ed.) 'Logical Positivism'. New York: The Free Press.

Notturmo M.A. 2000. 'Science and the Open Society: The Future of Karl Popper's Philosophy'. Budapest: CEU Press.

Popper K.R. 1963. 'Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge'. London: Routledge.

Popper K.R. 1970. 'Normal Science and its Dangers', in:

Lakatos I. and Musgrave A. [eds.] *Criticism and the Growth of Knowledge*. Cambridge: Cambridge UP.

Popper K.R. 1972. 'Objective Knowledge: An Evolutionary Approach'. Oxford: Clarendon Press.

Popper K.R. 1976a. 'The Logic of the Social Sciences', in: Adorno T.W. [ed.] *The Positivist Dispute in German Sociology*. London: Heinemann.

Popper K.R. 1976b. 'Reason or Revolution?', in: Adorno T.W. [ed.] *The Positivist Dispute in German Sociology*. London: Heinemann.

Popperis K.R. 1992. 'Istoricizmo skurdas'. Vilnius: Mintis.

Popper K.R. 1998. 'Atviroji visuomenė ir jos priešai'. Vilnius: Pradai.

Rorty R. 1997. 'Habermasas ir Lyotardas apie postmodernybę', *Sociologija: mintis ir veiksmas*. 1997, Nr. 1.

Vėberis M. 1990. 'Mokslas kaip profesinis pašaukimas', *Problemos*, 1990, Nr. 42.

Поппер К.Р. 1992. «Открытое общество и его враги. Том 2: Время лжепророков: Гегель, Маркс и другие оракулы». Москва: Феникс.

Summary

The main objective of this article is critical reconsideration of Popper's ideas, concerning the influence of science on society and the social engineering. Our aim is the reconstruction of Popper's counter-arguments against utopian social engineering and arguments for rational and scientific control of open society with the help of the piecemeal social engineering. He claims that the open society has many features in common with the science: both are based upon critical thinking, both are ready to admit their mista-

kes, both progress through critical discussion. If, according to Popper, reason is the only alternative to violence so far discovered, then the politics of the open society is strongly dependent on the science. Science provides methods and ideas for piecemeal social engineering that successfully solves majority of social and political problems. Therefore, without science, a society cannot be open. We seek at the critical evaluation of practical possibilities to exercise piecemeal social engineering and its obstructions.

Įteikta 2003 06 05

Pateikta spaudai 2003 07 04

Klaipėdos universiteto

Filosofijos katedra

Minijos 153, LT – 5800, Klaipėda

El. paštas aldisg@takas.lt